

JAN DYLIK INSPIRATOR I ORGANIZATOR ŻYCIA NAUKOWEGO

Potrzeba rozbudzenia zainteresowań poznawczych i organizowania życia naukowego na różnych szczeblach ujawniła się już w studenckich latach Jana Dylika. Jako ówczesny prezes Koła Naukowego Geografów Uniwersytetu Poznańskiego, oprócz zwykłej pracy koła zorganizował kolejno dwie wycieczki zagraniczne: w 1929 r. do Rumunii i w 1930 r. do Austrii, Jugosławii i Węgier. Obydwie starannie przygotowane miały duże znaczenie dla geograficznej edukacji studentów.

W latach 1935-1939, jako prezes Oddziału i Okręgu Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego pozyskał do udziału w pracach towarzystwa wielu swoich słuchaczy z Uniwersytetów Robotniczych w Łodzi.

Jednak prawdziwie żywiołowy rozwój inicjatyw i działań organizacyjnych rozpoczął się w 1945 r., kiedy w Łodzi powstał Uniwersytet. Od marca Jan Dylik podjął tworzenie podstaw Zakładu Geograficznego, rozbudowanego i zamienionego w Zespół Katedr Geografii i Geologii, a później w Instytut Geografii i pełnił funkcje kierownika wszystkich tych jednostek. Warto przypomnieć, że uniwersytet nasz nie miał łatwych początków: brak bazy lokalowej i elementarnej wyposażenia, wykłady w zimnych salach kinowych i prywatnych mieszkaniach - tak to się zaczynało. Zakład Geograficzny dzięki skutecznym staraniom Jana Dylika był bodaj pierwszą jednostką dydaktyczną która już wiosną 1945 r. uzyskała własny lokal i zaczęła intensywnie zabiegać o gromadzenie pomocy dydaktycznych i naukowych. Lokal był dość nędzny i mały, ale i tego pozbawiły nas po paru latach ówczesne władze miejskie. Dopiero od jesieni 1952 r. decyzją Rektora Uniwersytetu Łódzkiego przyznano łódzkiej geografii samodzielny, własny budynek przy ul. Skłodowskiej-Curie 11.

W tych samych latach dokonywały się zmiany struktury Uniwersytetu. W gronie najaktywniej uczestniczących w planach i działaniach na rzecz przyszłych zadań uczelni był, wówczas już profesor, Jan Dylik. W październiku 1951 r. Minister Szkół Wyższych i Nauki powierzył Mu obowiązki zastępcy organizatora nowo tworzonego Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi.

Z rokiem 1945 wiąże się większość inicjatyw zmierzających do stworzenia w Łodzi autentycznego życia naukowego. Jan Dylik we wszystkich brał udział, niektórych był

inspiratorem. W 1945 r. zorganizował Oddział Łódzki Polskiego Towarzystwa Geograficznego i został jego pierwszym prezesem (1945-1954).

W tym samym 1945 r. postanowiono przekształcić, założone w 1936 r. Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Łodzi w Łódzkie Towarzystwo Naukowe. Projekt wyszedł od grupy profesorów uniwersyteckich z udziałem Stefani Skwarczyńskiej, Zdzisława Stieberta i oczywiście Jana Dylika. Decyzję poprzedziły wielogodzinne gorące dyskusje, których celem było ustalenie założeń statutowych. Postanowiono, że Łódzkie Towarzystwo Naukowe będzie towarzystwem zamkniętym, do którego członków powołuje walne zgromadzenie po przedstawieniu pisemnej rekomendacji dwóch członków wprowadzających, dokonujących oceny osiągnięć naukowych kandydata.

Przekształcenie TPN w Łodzi w ŁTN zapoczątkowało nową epokę w życiu naukowym miasta. Na prezesa wybrano Tadeusza Kotarbińskiego, a na sekretarza generalnego Jana Dylika; ten skład władz, których wybór na kolejne kadencje wielokrotnie ponawiano, przetrwał do 1966 r., kiedy po ustąpieniu Profesora Kotarbińskiego, Jan Dylik został Jego następcą. Był to złoty wiek w dziejach towarzystwa. Finansowano wiele badań naukowych. Uzyskano tzw. etat samochodowy (było to w tych czasach niezbędne), a w ślad za tym możliwość posiadania i używania samochodu do prac terenowych. Korzystali z tego głównie: archeologowie, geografowie, językoznawcy, zoologowie. Bez tej formy wspierania wiele badań byłoby nie do zrealizowania.

Zainicjowano wówczas liczne serie wydawnicze, ogólne, jak: Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń oraz obcojęzyczny Bulletin de la Societe des Sciences et des Lettres de Łódź, a także serie w ramach prac wydziałów Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, jak np.: Acta Archeologica Lodziensia, Acta Geographica Lodziensia, Prace Polonistyczne, Rozprawy Komisji Językowej, Zagadnienia Rodzajów Literackich, a nieco później - Przegląd Socjologiczny i Biuletyn Peryglacjalny. Wiele z nich przetrwało do dziś, niektóre zapewniły sobie uznaną pozycję międzynarodową. Pieczę nad działalnością wydawniczą sprawował Jan Dylik jako Sekretarz Generalny Łódzkiego Towarzystwa Naukowego.

Działalność wydawnicza w ogóle była przedmiotem szczególnego zainteresowania Jana Dylika. Troska o jej wysoki poziom była konsekwencją wielokrotnie wygłaszanego poglądu, że tylko poprzez wydawnictwa wyposażone w obszerne obcojęzyczne streszczenia i, tam gdzie to niezbędne, w bogatą stronę graficzną a także poprzez szeroką wymianę tych publikacji możemy zaistnieć w nauce światowej. Nic więc dziwnego, że już w 1948 r. ukazały się dwa pierwsze tomy Acta Geographica Lodziensia (do 10 tomu wychodzące pod nazwą Acta Geographica Universitatis Lodzianensis, niezbyt fortunną bo nieadekwatną do stanu

rzeczywistego, ponieważ seria zawsze ukazywała się w ramach Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, a nigdy w Uniwersytecie Łódzkim), serii którą Jan Dylík stworzył i którą kierował jako redaktor naczelny do wydania 23 tomu w 1966 r.; *Acta Geographica Lodziensia* osiągnęły w 1994 r. liczbę 67 tomów. Drugim periodykiem o randze międzynarodowej stał się *Biuletyn Peryglacjalny*, powołany w 1954 r. Jan Dylík był jego redaktorem aż do śmierci. Ponadto z prac wydawniczych trzeba wymienić: 1) redakcję publikowanego w językach angielskim i francuskim *Bulletin de la Societe des Sciences et des Lettres de Łódź*, 2) wraz z Anną Dylíkovą redakcję polskiego wydania *Studiów geomorfologicznych* Henri Bauliga (274 pp) oraz *Zagadnień geomorfologicznych* Jean Tricarta (236 pp) i 3) redakcję naczelną wszystkich publikacji VI Kongresu INQUA w Polsce w 1961 r., w tym: *Abstract of Papers* - 2 vol., *Guide-books of Excursions* - 10 vol., *Reports* - 4 vol.

Wyrazem uznania kompetencji w dziedzinie redakcyjnej i edytorskiej było, obok zapraszania do uczestnictwa w komitetach i radach redakcyjnych czasopism geograficznych, pełnienie takich funkcji, jak redaktora Działu Polskiej Bibliografii Geograficznej (1954-1957), członka Komisji Wydawniczej Sekretariatu Naukowego PAN (1969-1971), członka Komitetu Redakcyjnego Serii Nauk o Ziemi *Biuletynu* PAN (od 1969 r.) i od grudnia 1968 r. vice-prezesa międzynarodowego stowarzyszenia redaktorów wydawnictw poświęconych naukom o Ziemi "EDITERRA" (European Association of Earth Science Editors). W 1970 r. został Jan Dylík powołany na członka Komitetu Redakcyjnego periodyku "Quaternary Research, an Interdisciplinary Journal" wydawanego przez centrum badań czwartorzędu przy University of Washington w Seattle.

Działania organizacyjne Jana Dylíka już od początku lat pięćdziesiątych przebiegały dwoma torami: uniwersyteckim i szkolnictwa wyższego oraz Polskiej Akademii Nauk i jej placówek od czasu ich powołania. Omówione już działania organizatora łódzkiej geografii oraz współorganizatora Uniwersytetu Łódzkiego i Wydziału BNZ uzupełniało powierzenie Janowi Dylíkowskiemu funkcji delegata ministra naszego resortu do komitetów PAN oraz zadań w zespole rzeczoznawców i w Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego. W Polskiej Akademii Nauk zorganizował w 1955 r. w Łodzi Pracownię Geomorfologii Ogólnej, której pracami przez wiele lat kierował. Oprócz członkostwa Komitetów: Badań Czwartorzędu (od 1954 r.) i Nauk Geograficznych (od 1954 r.), był wieloletnim członkiem Rady Naukowej i kolegium Instytutu Geografii Polskiej Akademii Nauk oraz od 1958 r. - członkiem Komitetu Narodowego do Spraw Międzynarodowej Unii Geograficznej. W maju 1967 r. Zgromadzenie Ogólne PAN powołało Jana Dylíka na członka korespondenta Polskiej Akademii Nauk.

1 października 1968 r. wszedł w skład członków Głównej Komisji Kwalifikacyjnej przy PAN; funkcję tę sprawował do końca prac komisji.

Do intensywnych i efektywnych czynności związanych z organizowaniem nauki w kraju doszła praca w zespołach i organizacjach międzynarodowych. W 1956 r. na Kongresie Międzynarodowej Unii Geograficznej w Rio de Janeiro Jan Dylik został wybrany na Przewodniczącego Komisji Geomorfologii Peryglacjalnej MUG, na kadencję 1956-1960. Wybór ten, później trzykrotnie ponawiany na kolejnych kongresach MUG: 1960 - Sztokholm, 1964 - Londyn, 1968 - Delhi, stał się wydarzeniem bez precedensu w dziejach Unii.

Międzynarodowa aktywność Jana Dylika, jako organizatora, inspiratora i propagatora badań peryglacjalnych podczas Jego przewodniczenia Komisji Geomorfologii Peryglacjalnej MUG znajduje najlepszy wyraz w odpowiednim dziale bibliografii nt. organizacji nauki, programów i sprawozdań oraz przede wszystkim w poniższym chronologicznym zestawieniu inicjatyw i działań.

| | |
|---------------------------------------|---|
| 1956 - Rio de Janeiro, BRAZYLIA | wybór Jana Dylika na Przewodniczącego Komisji Geomorfologii Peryglacjalnej, referat: "Esquisse des problemes periglaciaires en Pologne" |
| 1957 - Spitsbergen, NORWEGIA | kierownictwo łódzkiej grupy badawczej z programem badania współczesnych zjawisk peryglacjalnych |
| 1957 - Moskwa, ZSRR | Jan Dylik - jedyny przedstawiciel Polski na zjeździe plejstoceńskim - przewodnictwo w obradach |
| 1957 - Madrid-Barcelona, HISZPANIA | udział w V Kongresie INQUA - zgłoszone 2 referaty |
| 1958 - Łódź, POLSKA | organizator I Konferencji Geomorfologii Peryglacjalnej MUG, referat: "Rhythmically Stratified Slope Vaste Deposits" |
| 1959 - Liege, BELGIA | "Colloque sur le periglaciaire prewürmien" organizowana przez P. Macara pod auspicjami Komisji Geomorfologii Peryglacjalnej, J. Dylik, referat: Sur le systeme triparti..." |
| 1959 - Rabat, MAROKO | II Konferencja Geomorfologii Peryglacjalnej MUG, J. Dylik, referat: "Analyse sedimentologique ..." |
| 1960 - Sztokholm, SZWECJA | Sprawozdanie z prac Komisji na XIX Kongresie MUG - Jan Dylik, Rene Raynal |
| 1960 - Abisko, SZWECJA | Symposium geomorfologii glacialnej i peryglacjalnej, referat: "Presentation des cartes mondiales du periglaciaire" |
| 1961 - Warszawa, POLSKA | VI Kongres INQUA w Polsce, członek prezydium komitetu organizacyjnego, redaktor wydawnictw, kierownik wycieczek w regionie łódzkim, referat: Sur les changement climatiques..." |
| 1963 - Cambridge, WIELKA BRYTANIA | Zaproszenie na wykłady z geomorfologii peryglacjalnej, konsultacje prac terenowych |

| | |
|--|---|
| 1963 - HOLANDIA, FRANCJA, SZWECJA | wykłady, konsultacje na tematy geomorfologii peryglacjalnej |
| 1964 - Londyn, WIELKA BRYTANIA | członek polskiej delegacji na Kongres Międzynarodowej Unii Geograficznej, komunikat: "Depôts de versant a litage periodique", wsp. z R. Raynałem - "Tendances nouvelles dans les recherches periglaciaires" |
| 1964 - Exeter, Cambridge, WIELKA BRYTANIA | członek polskiej delegacji, referat: "Rhythmically Bedded Slope Deposits..." |
| 1964 - AUSTRIA, WĘGRY | Współorganizator III Konferencji Peryglacjalnej |
| 1965 - STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI PÓŁNOCNEJ | członek polskiej delegacji na VII Kongres INQUA |
| 1965 - Fairbanks, Alaska STANY ZJEDNOCZONE | członek polskiej delegacji na sympozjum peryglacjalne |
| 1965 - Ottawa, KANADA | wykłady z geomorfologii peryglacjalnej |
| 1965 - Paryż, Strasburg, Caen FRANCJA | wykłady z geomorfologii peryglacjalnej |
| 1966 - Liege, Louvain, BELGIA | sympozjum połączonych komisji Międzynarodowej Unii Geograficznej, członek polskiej delegacji |
| 1967 - Wrocław, Łódź, Kraków, Toruń, POLSKA | międzynarodowe sympozjum połączonych Komisji: Stokowej i Peryglacjalnej, przewodniczący komitetu organizacyjnego, referat: "Slope Development..." |
| 1968 - Wrocław, POLSKA | udział w sympozjum peryglacjalnym nt. "Działalność wiatru i tworzenie lessu w środowisku peryglacjalnym wurm", referat: "L'action du vent..." |
| 1969 - Środkowa Rosja, Jakucja, ZSRR | udział w międzynarodowym sympozjum Komisji Geomorfologii Peryglacjalnej MUG i Paleogeografii Czwartorzędu |
| 1971 - BELGIA, FRANCJA | udział w sympozjum połączonych Komisji MUG: Geomorfologii Peryglacjalnej i Współczesnych Procesów Morfogenetycznych |

W końcu lipca 1973 r. odbyła się w Jakucji II Międzynarodowa Konferencja Zmarzlinoznawcza z udziałem ponad 300 uczestników z całego świata. Brali w niej udział wszyscy wybitni znawcy współczesnej i plejstocenijskiej zmarzliny. Nie było już na niej Jana Dylika.

Profesor Jan Dylik. Sylwetki łódzkich uczonych, z. 21, red. H. Klatkova. ŁTN, Łódź 1995, s. 21-26.